"DÖNGÜ", HASAN KIRAN BASKIRESİMLERİ İLE GELENEĞİN DÖNÜŞÜMÜ

Selvihan KILIÇ ATEŞ [1]

ÖZ

Çağdaş Türk baskıresim sanatçıları arasında önemli isimlerden biri olan Hasan Kıran, eserlerini en eski baskıresim tekniklerinden ağaç baskıyı kullanarak oluşturmaktadır. Geleneksel Japon Ağaç Baskı yöntemini benimseyen sanatçı, 2014 yılında Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Galerisi'nde açılan "Döngü" isimli sergisinde eserlerini farklı bir düzen ile izleyiciye sunmuştur. Sergi, köklü bir geleneğe sahip ağaç baskı ile farklı bir anlatım dili olan yerleştirme (enstalasyon) sanatını biraraya getirmiştir. Bu çalışmada, baskı sanatlarının çağdaş anlayışını gelenekle buluşturan Hasan Kıran'ın "Döngü" isimli sergisi irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Baskıresim, Yerleştirme Sanatı, Baskı Yerleştirme, Ağaç Baskı, Şaman, Spiral.

Kılıç Ateş, Selvihan. "Döngü", Hasan Kıran Baskıresimleri İle Geleneğin Dönüşümü. *idil* 6.33 (2017): 1597-1608.

Kılıç Ateş, S. (2017). "Döngü", Hasan Kıran Baskıresimleri İle Geleneğin Dönüşümü. *idil*, 6 (33), s.1597-1608.

[1] Yrd. Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Baskı Sanatları Bölümü, Selvihan(at)balikesir.edu.tr

"CYCLE", TRANSFORMATION OF TRADITION ON HASAN KIRAN PRINTMAKINGS

ABSTRACT

Hasan Kıran, one of the most important artists among contemporary Turkish printmakers, is using his woodcuts, one of the oldest printmaking techniques. The artist adopts the traditional Japanese Woodblock Printing method and presented his works with a different order in the exhibition entitled "Cycle" which was opened in Hacettepe University Fine Arts Faculty Gallery in 2014. The exhibition brought together the art of installation, a language of expression with a radical tradition of woodblock printing. In this work, Hasan Kıran's "Cycle" exhibition, which brings the contemporary understanding of printmaking to tradition, is examined.

Keywords: Printmaking, Installation, Print Installation, Woodcut, Shaman, Spiral.

GİRİŞ

Geleneksel Japon Ağaç Baskı tekniğini çağdaş bir dil ile harmanlayan Hasan Kıran (1966, Malatya), Şamanist inancın içinde var olan dans ritüelleri ve doğa inancı gibi konuları baskıresimlerinde ele almaktadır. Sanatta yeterlik eğitimini Japonya'da Tokyo Güzel Sanatlar Fakültesi'nde tamamlayan sanatçı, Doğu ve Batı baskıresim yöntemlerini ele alan "Ağaç Baskı" adlı kitabını 2010 yılında yayımlamıştır. Halen Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Böümü'nde öğretim üyesi olan Kıran, dinamik bir süreçle eserlerini üretmiş, pek çok uluslararası sergiye katılmış ve ödüller kazanmıştır.

Kıran'ın eserlerinde Çatalhöyük, Anadolu şamanizmi, şaman söylenceleri ve ritüeller konu alınmıştır. Alegorik bir anlatım ile trans anı, uzun bir araştırmanın sonucunda kompoze edilen eskizlerle canlanarak titizlikle işlenen baskı kalıplarıyla hayat bulmuştur. Katmanlar halinde kağıda aktarılan baskılar genellikle çok renkli olup zaman zaman devasa boyutlarda izleyiciye sunulmuştur. Bu çalışmada; Hasan Kıran'ın 2014 yılında Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Galerisi'nde açılan "Döngü" isimli kişisel sergisi üzerinden baskı yerleştirmelere değinilmiş ve sanatçının çağdaş bakış açısı ele alınmıştır.

BASKIRESİM GELENEĞİNİN DÖNÜŞÜMÜ

Baskı sanatları başlığı altında ağaç baskı, taş baskı, çukur baskı, linol baskı gibi bilinen ve yaygın kullanımı olan baskı tekniklerine ek olarak son zamanlarda deneysel baskılar da giderek popülerlik kazanmıştır. Baskı teknikleri yaşanan çağın koşulları ile teknolojik gelişmelerden etkilenmiş ve zaman içinde sanatsal, politik, protest ve eğitsel bir araç olarak kullanılmıştır. Böyle bir değişim ve dönüşüm sürecinden geçen baskı sanatları; Dışavurumculuk, Yeni Nesnelcilik, Kübizm, Soyut Sanat, Gerçeküstücülük gibi akımların ifade edilmesinde de aracı olmuştur. Baskı sanatlarında asıl kırılmanın 1930'lu yıllarda deneyselliğe olanak veren özgür bakış açısının benimsenmesiyle yaşandığı ifade edilebilmektedir (Wye, 2004: 22).

1980 ve 1990'lı yıllarda ise yeni yöntem ve sunum biçimleriyle baskıresimler, savaş, otorite, siyaset ve ırkçı söylemler gibi toplumsal olaylara karşı bir öğe olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu yanı ile baskı sanatları, fikirleri geniş kitlelere ulaştırmada bir araç olarak düşünce, ideoloji ve endişenin paylaşılmasında da kullanılan etkili bir yöntem olmuştur. Zaman içinde baskıresimlerin giderek boyutlarının büyüdüğü ya da mekan için kurgulandığı görülmüştür. Büyük boyutlu baskıresimler üç boyutlu heykel formunda üretilmiş veya yerleştirmelerin parçası olmuştur. Bazen baskı kalıpları bazen de cam, ipek, vinil, pleksiglas gibi malzemeler

sergilenmiş, farklı malzemeler ile anlatım dili zenginleşen/çeşitlenen baskıresimlerin yerleştirme şeklinde kullanımı söz konusu olmuştur. Baskıresim için alternatif bir anlatım olanağı sunan baskı yerleştirmeler de geleneksel yöntemler, deneysel baskı veya dijital baskı gibi yeni üretim dilleriyle birlikte kullanılmaya başlanmıştır. Alışılagelmiş sanat eserlerinden farklı olan baskı yerleştirmeler, mekan-zaman, algı ve nesne bağlamında bir çok disiplini bir araya getirmiş, tekrarlardan yararlanmıştır (Coldwell, 2010: 110).

Resim 1. Kurt Schwitters, Merzbild–Rossfett, 1919.

Çağdaş sanatta 1960 sonrasında etkinlik kazanan "Yerleştirme Sanatı" (Enstalasyon) Kavramsal Sanat, Minimalizm ve Nesne Sanatı ile yakın bir ilişki içinde olmuş ve sanat disiplinlerinden beslenen melez bir tarz olarak baskı sanatlarında da yaygın kullanım alanı bulmuştur. "Yerleştirme Sanatı" yeni bir anlayış olarak günlük konuşma diline girmiştir. Yerleştirme sanatı, Marcel Duchamp'ın (1887-1967) hazır nesnelerinden Kurt Schwitters'ın (1887-1948) "Merz" kolajlarına kadar gitmiş ve geçmişten günümüze ulaşmıştır (Farthing, 2008: 1946).

Yerleştirme (Enstalasyon); İngilizce de kurmak, düzenlemek, yerleştirmek anlamlarında kullanılmış, sanatta ise anlam ve algı düzleminde birbirleriyle ve içinde bulundukları mekânla ilişkili nesnelerin bir arada sergilenmesi olarak tanımlanmıştır (Özayten, 1997: 1635). Yerleştirme sanatında, mekân ile nesne birbirinden bağımsız değerlendirilemeyen bir bütünü oluşturmuştur.

Yerleştirme bazen mekan için üretilmiş bazen de mekana uyarlanarak sergilenmiştir. Mekan gerek fiziksel gerekse tarihsel ruhani boyutuyla izleyici tarafından deneyimlenen kavramsal iletileri esas alan çalışmalara ilintilenmiştir. 20. Yüzyıl sonunda yaratılan deneyimlenen bu mekanlar "yerleştirme" olarak adlandırılmıştır (Oliveria, 2003: 13).

Resim 2. Döngü, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Galerisi, 2014.

"Yerleştirme Sanatı"nın Türkiye'de kullanılması kavramsal sanat ile gelişim göstermiştir. Düşünsel yaklaşımlarla üretilen baskı yerleştirmeler bugünün sanat sunumlarında karşımıza çıkan etkili yöntemlerden biri olmuştur (Özayten, 1997:1635). "Döngü" isimli sergisinde, ağaç baskı ile yeni bir anlatım dili olan yerleştirme sanatını birleştiren Hasan Kıran, anlatım dilini yaşadığı çağa ve çağdaş sanat ortamına uyarlamış, şaman inancını konu almıştır. Eserin varolma sürecinden başlayıp yok olan veya yeni bir biçime kavuşan kalıp ile neticelenen durum ve baskıresimler arasında ilişki, bir döngü içinde ele alınarak kurgulanmıştır. Elindeki malzemeyi bilgi birikimi ile harmanlayan sanatçı, geleneksel sunum anlayışından farklı olarak, izleyici ile etkileşimli, mekanın niteliklerini içeren ve irdeleyen bir sergi oluşturmuştur. Sanatçı, biraraya getirdiği baskıresimleri ve ağaç oymalarından elde ettiği talaşlar ile çeşitli mantık ilişkileri kurarak mekan, baskıresim, baskı kalıpları ve

talaş spiraller ile eserini şekillendirmiştir. "Döngü" sergisi, hem mekanı kaplayan bir yerleştirme olarak hem de bütünden parçalara giden öğeler olarak ele alınabilecek anlatıma sahip olmuştur.

DÖNGÜ

Hasan Kıran'ın "Döngü" isimli sergisinde, şaman inancı üzerine yoğunlaşan ağaç baskılar ile mekan kurgulanmış ve ritüel atmosferinde eserler izleyiciyle buluşmuştur. Sergide zeminin tamamını kaplayan talaş spiraller ile kambur figürlerin performansına eşlik eden izleyiciler, anlam ve algı düzleminde birbiriyle ve içinde bulundukları mekanla ilişki kurmuşlardır. Sanatçı, spiral biçiminde talaşların yarattığı sonsuzluk etkisi ve buna uygun olarak devamlı tekrarlanan yürüyüş halindeki kambur insanların ritmik hareketleri ile günümüzün kronikleşmiş döngüsel olaylarına göndermeler yapmıştır (Kıran, 2016: 67).

Resim 3. Döngü, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Galerisi, 2014.

"Döngü"nün sergilendiği mekana girildiğinde izleyiciyi spiral şeklinde yere serilmiş talaşlar karşılamıştır. Sanatçının baskı kalıplarını şekillendirirken ortaya çıkan (arta kalan) talaşlar hayali bir varoluşa sahip olan, bilinmeyenin sırrını arayan

sonsuzluğu çağrıştırmıştır. Birbirinin ardısıra bütün zemini kaplayan talaş spiraller zihinde yarattığı yanılsama, birlik ve yeniden doğuşun merkezden başlayan ve dışa doğru gelişen yapısı ile büyümenin yolculuğunu görünür kılmaya çalışmıştır. Spiral talaşlar, birbirinin devamı niteliğinde ve ilişki halinde bütünü oluşturmuştur.

> En eski spiral sembolleri, İrlanda'da Newgrange megalitik bölgesinde görülmüştür ve bu gizemli sembollerin tarihi yaklaşık İÖ.3200'lere uzanmaktadır. Ruhsal açıdan bakıldığında, spiraller birer birlik ve yükseliş sembollerine dönüşürler.
>
> Yeniden doğuş ve gelişim açısından spiral sembolü merkezden başlayan ve dışa doğru gelişen doğanın şuurunu temsil eder. Bu, çoğu mistik tarafından farkedildiği gibi, varolan herşey için geçerlidir. Bu, Doğa'nın ve Evren'in ebedi gücüdür.
>
> Ruhsallık açısından bakıldığında spiral sembolü dışsal şuurdan (materyalizm, dışrak farkındalık, ego, dışrak algılama) içsel şuura (aydınlanma, görülmeyen öz, kozmik farkındalık) giden yolu temsil eder (Astroset, web: 2017).

Resim 4. Üçlü Sarmal Sembolünün Bilinen İlk Örneklerinden "Entrence Stone", İrlanda.

Sanatçı, zemini kapladığı talaş spiraller ile izleyiciyi duvarda asılı baskıresimlere ulaşana kadar tekinsiz, dikkat edilmesi gereken bir yolculuğa çıkarmıştır. İzleyicinin görüş mesafesinin altında asılan diğerlerine nazaran daha küçük ölçülere sahip olan siyah beyaz basılmış baskıresimlerdeki şaman figürü, galerinin ortasında yer alan sütunlar etrafında kendi arayışını sürdürmüştür. Figürler,

spiral talaşların etrafında bir tören düzenler gibi kendi dönüşüne odaklanmıştır. Aynı birimin tekrarı ile yinelenen hareketler figürlerin kendi çıkışını ve varoluşunu aramasına olanak sağlamıştır. Şaman ritüeli ve baskıresmin yaratım sürecinin tekrara dayalı uygulaması arasında bir bağ kurulmuştur. Şaman; "Şamanlıkta büyü yapan, gelecekten haber verdiğine, ruhlarla ilişki kurarak hastaları iyileştirdiğine inanılan kimse, kam" olarak tanımlanmıştır (Tdk, web: 2017).

Resim 5. Döngü, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Galerisi, 2014.

Duvara asılan büyük boyutlu baskı kalıpları varolma ayinine devam eder gibi bir izlenim yaratmıştır. Yürüyen figürlerin yönlendirdiği sanatçının 5 metreyi aşan baskıresimleri ve kalıpları ise hem siyah beyaz hem de renkli bir anlayışla kurgulanmıştır. Ağaç kalıpların yanyana birleşimiyle oluşan ve farklı kağıtlara basılan baskıresimlerin biraraya gelmesiyle eserin bütünü oluşturulmuştur. İzleyici burada eserin üretimine aracılık eden kalıp ve baskıresim ile mistik bir yolculuğa çıkmıştır. Bir yanılsama ve dışavurumu, başlangıç ve sonuç ilişkisi içinde izleyiciye sunan eser, sonsuz olanı içimizde hissettirerek algıyı genişletmiştir.

Resim 6. Arayış – Döngü, Ağaç Baskı, 180x510 cm, 2013.

Resim 7. Arayış – Döngü, Ana Kalıp, 180x510 cm, 2013.

Kıran, ağacın dokusundan ve dışavurumcu etkisinden yararlanarak baskılarını oluşturmuş, ritüelin veya imgenin bıraktığı izlenim aracılığıyla devingen bir kurgu yaratmıştır. Sanatçının ağaçbaskıları, tarihsel göndermelerle düş gücünün buluştuğu mistik bir dünyanın sonsuz evreninde gezinen mitlerin dünyasını dile getirmiştir. Tarihsel mirasından ve düşlerden beslen imgelerin etkisi, yaşanan olayların yansıması olmuştur (Esmer, 2014: 3).

Resim 8. Döngü, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Galerisi, 2014.

Düşsel bir algı ile yaşama bağlanan sanatçı, tekrar eden ritmik hareketlerle izleyicinin dikkatini mekanın tamamına yönlendirmiştir. Devinim halindeki formlar bu düşsel ortamda tüm detaylı karşıtlarıyla kompoze edilerek kendi atmosferini yaratmıştır. Serginin gezilmesi için bırakılan boş alanlardan baskıresimlere uzanan bir süreç ve buna kaynaklık eden yaratım ile izleyici, farkında olarak ya da olmadan bir şaman ayininin içine girmiştir.

Spiral talaşlar arasında dolaşan izleyici, uzun ve köklü geçmişe sahip baskıresim üretimini ve hayatı var eden tekrarları hatırlatan Kıran'ın figürleriyle kendi dünyası arasında bağ kurmaya itilmiştir. Sanatçı, eseri mekana göre kurgulayarak şamanlık geleneğine de gönderme yapmıştır. Kendi kavramsal altyapısı ile farklı mekanlarda izleyici ile buluşan eserler, hem içerik hem de üretim yöntemi açısından gelenek ve günceli birarada sunmuştur.

SONUÇ

Hasan Kıran'ın "Döngü" adlı sergisi, zamana eklemlenen ve izleyiciyi içine alan imgeler ile kurgulanmıştır. Uzak Doğu'ya özgü ağaç baskı yöntemini benimseyen Kıran eserlerinde su bazlı boyalar, el yapımı kağıtlar ve yumuşak dokulu ağaçlar kullanmıştır. Renk, biçim, boyut ve teknik yönünden baskıresmin sınırlarını zorlayarak, yeni bir dil ve etki yaratan Kıran, ağaç baskı tekniğini çağdaş bir sunumla buluşturmuştur. Çerçevesiz olarak izleyici ile direk bağ kuran eserler ve zemindeki talaşlar, yaşamın içine girmiştir. Hasan Kıran'ın eserleri, baskıresim tekniklerinin sürekli yenilenen, çok yönlü gelişimini sağlayan bir altyapı ile şekillenmiştir. Kıran'ın teknik ve içerik olarak ileri düzeyde olan çalışmaları, 21. yüzyılda ağaç baskı tekniğini uygulayan sanatçılar arasında kendisinin önemli bir yer edinmesini sağlamıştır.

KAYNAKLAR

ARCHER, Michael. *Art Since 1960 (World of Art).* London: Thames&Hudson, 2014

ARDZINBA, Vladislav. *Eskiçağ Anadolu Ayinleri Ve Mitleri*. Ankara : Kafdav Yayınları, 2010.

BACHELARD, Gaston. *Mekanın Poetikası*. İstanbul: İthaki Yayınları, 2014

COLDWELL, Paul. *Printmaking: A Contemporary Perspective.* London: Black Dog Publishing, 2010

ÖZAYTEN, N., *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi (3 Cilt Takım).* İstanbul: Kolektif Yapı Endüstri Merkezi Yayınları / Sanat Dizisi, 1997

ELIADE, Mircea. *Şamanizm: İlkel Esrime Teknikleri.* Ankara: İmge Kitabevi, 1999

ESMER, Hayri. *Hasan Kıran Döngü Çatalhöyük.* Ankara: Mattek Matbaacılık, 2012

FARTHING, Stephen. *Sanatın Tüm Öyküsü.* İstanbul: Hayalperest Yayınevi, 2008

FINEBERG, Jonathan. *1940'tan Günümüze Sanat (Varlık Stratejileri).* İzmir: Karakalem Kitabevi Yayınları, 2014

KIRAN, Hasan. *Şamanistik İmgelerden Resimsel Dile.* Anadolu Üniversitesi Sanat & Tasarım Dergisi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 2011

KIRAN, Hasan. *Ağaç Baskı Sanatı.* Ankara: Bellek Yayınları, 2010

KIRAN, Hasan. *Çağdaş Baskıresim Sanatına Genel Bir Bakış.* Anadolu Üniversitesi Sanat & Tasarım Dergisi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 2016

OLIVERIA, Nicolas & OXLEY, Nicola & PETRY, Michael. *Installation Art in the New Millennium.* Thames & Hudson, 2003

PUBLISHING, Sandu. *Installation Art Now.* USA: Gingko Press Inc., 2014

SAUNDERS, Gill & MILES, Rosie. *Prints Now: Directions and Definitions.* London: Victoria & Albert Museum, 2006

TALA, Alexi. *Installations and Experimental Printmaking, Printmaking Handbooks,* London: A&C Black, 2011

TALLMAN, Susan. *The Contemporary Print: From Pre-Pop to Postmodern.* London: Thames & Hudson, 1996

WYE, D., FIGURA, S., JUDITH, H., LIVASGANI, R., MONTGOMERY, H., ROBERTS, J., SUZUKI, S., WEITMAN, W. *Artists & Prints: Masterworks from the Museum of Modern Art.* New York: The Museum of Modern Art, 2004

İNTERNET KAYNAKLARI:

http://www.astroset.com/bireysel_gelisim/metabilim/mtblm1.htm (Erişim Tarihi: 22.02.2017).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.59004547eb3338.72443606 (Erişim Tarihi: 02.03.2017).